

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาวงปี่ชวากลองแขกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก : กรณีศึกษา รองศาสตราจารย์สรวุฒน์ ปลื้มปรีชา

A Study of Pii Java Klong Khaek in the Coronation Ceremony: A Case Study of Associate Professor Sahawat Pluempreecha

ฐิติวุฒิ สุขศิริวัฒน์/Thitiwut Suksiriwat

อาจารย์, สาขาวิชาดนตรีไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Lecturer, Department of Thai Music Chandrakasem Rajabhat University

Thitiwut.s@chandra.ac.th

Received: May 23, 2025 Revised: August 4, 2024 Accepted: August 23, 2025 Published: August 31, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญของวงปี่ชวากลองแขก ในพระราชพิธีการเสด็จ
กระบวนพยุหยาตราทางชลมารคในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้เกี่ยวข้อง รวมถึง
รองศาสตราจารย์สรวุฒน์ ปลื้มปรีชา นักวิชาการ นักดนตรีประจำเรือกลองนอกและเรือกลองใน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ขั้นตอนของพระราชพิธีโดยรวมมีการจัดในเขตพระราชฐาน ในเขต
พระบรมมหาราชวัง เมื่อเสร็จสิ้นแล้วจะเข้าสู่พระราชพิธีเบื้องปลาย โดยการเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนคร
โดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค และกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในส่วนกระบวนพยุหยาตราทาง
ทางชลมารค ดนตรีประกอบริ้วกระบวน ประกอบด้วยวงปี่ชวากลองแขก ที่เป็นเครื่องดนตรีประกอบพระ
อิสริยยศของพระมหากษัตริย์ บรรเลงประจำเรือกลองนอกและเรือกลองใน ด้วยบทเพลงเรื่องหน้าทับสระระ
หมาไทย หรือ สระระหมาใหญ่ ที่มีการแบ่งออกเป็น 3 ไม้ ได้แก่ ไม้ต้น ไม้โปรย และไม้แตก บรรเลงประกอบการ
เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค

คำสำคัญ : พระราชพิธีบรมราชาภิเษก, กระบวนพยุหยาตราทางชลมารค, วงปี่ชวากลองแขก, สระระหมาไทย

Abstract

This research study was conducted to serve the following objectives: 1) to study significance of Pii Java Klong Khaek ensemble in the royal barge procession during the coronation ceremony. This qualitative research study was equipped with series of in-depth interviews with several experts including Associate Professor Sahawat himself, and other academia, and musicians in the band of Klong Nok and Klong Nai ensembles.

The following aspects of findings could be observed in the research results. 1) The preliminary stages of this royal ceremony were to be conducted within royal premises inside the Royal Palace. After that upon the latter procedures, the royal processions of both land marching and royal barge were conducted with ensembles of music with Pii Java and Klong Khaek complementing the band. These Thai instruments were assigned to perform in the fleet of drum barges. With the song "Na Thap Sarama Thai" or Sarama Yai included 3 main grooves: Mai Ton, Mai Proy, and Mai Daeg were performed to honour His Majesty along the Royal Barge Procession.

Keywords: Coronation Ceremony, Royal Barge Procession, *Pii Java*, *Klong Khaek*, Thai Sarama

บทนำ

พระราชพิธีเสียบพระนครโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค เป็นพระราชพิธีที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวสยาม แสดงออกถึงความงามของขั้นตอนของพระราชพิธี ความงามของเรือพระราชพิธี ในริ้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค แสดงออกถึงความงามทางด้านศิลปะในด้านการจิตรกรรมประติมากรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนชาติไทย นอกจากนั้นดนตรีประกอบริ้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ยังเป็นเครื่องแสดงออกถึงพระอิสริยยศและพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ไทย เสียงเห่เรือ เสียงวงปี่ชวา กลองชนะ รวมถึง เสียงวงปี่ชวา กลองแขกที่บรรเลงหน้าทับ “สระระหมาไทย หรือสระระหมาใหญ่” ทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ อีกนัยหนึ่งในอดีตนั้นดนตรียังทำหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ให้ชาวบ้านตามคั้งหรือตามท้องน้ำที่เสด็จพระราชดำเนิน ได้ทราบว่ากระบวนเรือของพระมหากษัตริย์ได้เสด็จพระราชดำเนินผ่านมาทางนี้ ให้การใช้เรืออย่างระมัดระวัง และเสียงของวงปี่ชวา กลองแขก ท่วงทำนองยังทำให้ฝีพายผู้เข้าร่วมในริ้วกระบวนรู้สึกฮึกเหิมตามทำนองจังหวะของดนตรี เสียงดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในกระบวนเรือพระราชพิธี

วงปี่ชวา กลองแขก เป็นวงดนตรีสำคัญที่ใช้บรรเลงประกอบการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค เป็นวงดนตรีที่แสดงออกถึงพระอิสริยยศและพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ไทย ทำหน้าที่บรรเลงประจำเรือ

กลองนอก หรือ เรืออีเหลื่อง และเรือกลองใน หรือ เรือแตงโม ประจำอยู่ในริ้วกระบวนสายกลาง สายพระราชยาน นำหน้าเรือพระที่นั่งลำทรง จัดอยู่ในริ้วกระบวนนำหน้าเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เป็นเรือสำหรับผู้บัญชาการ เช่น ผู้บัญชาการทหารเรือ วงปี่ชวากลองแขกจึงเป็นเครื่องดนตรีสำคัญที่ใช้ประกอบพระอิสริยยศของ พระมหากษัตริย์ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องการศึกษากระบวนเรือพระ พระราชพิธี โดยการเสด็จทางพยุหยาตราทางชลมารค นอกจากนั้นผู้วิจัยเป็นนักดนตรี มีความสนใจดนตรีประกอบการเสด็จ ทางชลมารค สนใจในเรื่อง “วงปี่ชวากลองแขก” ที่บรรเลงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธี เบื้องปลาย โดยการเสด็จเลียบพระนคร ด้วยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค นอกจากนั้นเพื่อเป็นความทรงจำที่ดี ของผู้วิจัย ที่ได้จารึกข้อความผ่านงานวิจัยฉบับนี้ ได้เป็นส่วนหนึ่งในการรวบรวมข้อมูล รวบรวมงานศิลปะในพระ ราชพิธีบรมราชาภิเษกของ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ให้อยู่คู่กับชนชาติไทยสืบไป

ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นศึกษาความสำคัญของวงปี่ชวากลองแขกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระราชพิธี เบื้องปลาย โดยการเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ศึกษาประวัติ บทบาทและความสำคัญของ ของรองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ในพระราชพิธีการเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในพระราช พิธีบรมราชาภิเษก รวมถึงศึกษาองค์ความรู้ของ รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ที่เกี่ยวข้องกับวงปี่ชวา กลองแขก ในพระราชพิธีการเสด็จพยุหยาตราทางชลมารค รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา เป็นต้นแบบ ของนักดนตรีไทยมายังรุ่นสู่รุ่น เป็นครูผู้ให้ความรู้ ความรัก ความเมตตาลูกศิษย์นักดนตรีไทย ตลอดจนเป็น หัวใจหลักทำหน้าที่สืบสาน ถ่ายทอดต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีในพระราชพิธีที่ดั่งงามตามโบราณ ราชประเพณีของชนชาติไทยไว้สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสำคัญของวงปี่ชวากลองแขก ในพระราชพิธีการเสด็จกระบวนพยุหยาตรา ทางชลมารคในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาได้แก่ รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ฝัพายเรือพระราชพิธี กองทัพเรือ ผู้ดูแลกองเรือพระราชพิธีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นักดนตรีประจำเรือสำนัการสังคีตกรมศิลปากร กองราชพิธี ผู้บรรเลงเรือฝายเครื่องสูงและกลองชนะ นักวิชาการดนตรีไทย นักวิชาการประพันธ์บทเห่เรือ ผู้ขับบทเห่เรือ ครูดนตรีไทย ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระราชพิธีในการเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาจากวรรณกรรม การสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยจากแบบสอบถามสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกโดยการเสด็จทางชลมารค และการสังเกตการณ์ การสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/การหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ สมุดบันทึกข้อมูล เครื่องบันทึกเสียง กล้องดิจิทัลพร้อมแผ่นเก็บความจำภาพ คอมพิวเตอร์เพื่อการจัดเก็บข้อมูล เขียนรายงานเพื่อนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้โปรแกรม Microsoft Word XP และ Microsoft PowerPoint จากแบบสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดแบ่งข้อมูลเพื่อนำมาศึกษาและเรียบเรียงในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในการทบทวนเอกสารจากข้อมูลเอกสารประเภทเอกสารทางวิชาการ บทความตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งประเด็นดังนี้ ทฤษฎีแนวคิดอัตลักษณ์ (identity) ประวัติความเป็นมาพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ประวัติความเป็นมาพระราชพิธีเสด็จทางชลมารค ศึกษาความสำคัญของวงปี่ชวากลองแขก ในพระราชพิธีการเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ศึกษาประวัติ บทบาทและความสำคัญของรองศาสตราจารย์สหัสวัฒน์ ปลื้มปรีชา ในพระราชพิธีการเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

2.2. การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มประชากรที่ศึกษา ด้วยแบบสอบถามสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ เพื่อรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย โดยมีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้ การเข้าสำรวจพื้นที่และร่วมกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลเอกสารและภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษาในรูปแบบของงานวิจัยโดยแบ่งออกเป็นบทต่าง ๆ

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และหนังสือ โดยเฉพาะข้อมูลความสำคัญของวงปี่ชวากลองแขกในพระราชพิธีการเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารหลายเล่มแล้วสรุปประเด็นออกมา

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็นประเด็นและหมวดหมู่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลประวัติ บทบาทและความสำคัญของรองศาสตราจารย์ สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา ในพระราชพิธีการเสด็จกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

ผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) เพื่อความถูกต้องและนำข้อมูลไปเทียบเคียงกับข้อมูลทางเอกสาร

3. ประมวลเนื้อหาและเรียบเรียงข้อมูล เพื่อนำเสนอในลักษณะของการดำเนินงานภายใต้แนวคิดทฤษฎีแนวคิดอัตลักษณ์ (identity)

ผลการวิจัย

เมื่อสิ้นสุดในการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในขั้นตอนพระราชพิธีเบื้องต้น และพระราชพิธีเบื้องกลาง ที่มีรูปแบบขั้นตอนการจัดงานพระราชพิธีในเขตพระราชฐานในพระมหาราชวัง จะเข้าสู่พระราชพิธีเบื้องปลาย โดยการเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนคร โดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค และกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค จุดมุ่งหมายของพระราชพิธีเพื่อให้พสกนิกรชาวไทยได้ชมพระบารมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ของชาวสยามประเทศ และยังแสดงถึงแสนยานุภาพของกองทัพไทย ในส่วนการเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนคร โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ได้มีการจัดริ้วกระบวนเรือพระราชพิธี จำนวน 52 ลำ เข้าในริ้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค รูปแบบการจัดริ้วกระบวนเรือแบบ “กระบวนพยุหยาตราทางชลมารคใหญ่” ในริ้วกระบวนเรือพระราชพิธีนั้น มีการรวบรวมงานศิลปะที่งดงามหลากหลายแขนงด้วยกัน ทั้งงานทางทัศนศิลป์ในการจัดสร้างเรือพระราชพิธีในรูปแบบงานจิตรกรรม ประติมากรรม ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนชาติไทย รวมถึงงานศิลปะทางด้านโสตศิลป์ มีความเกี่ยวข้องกับกายภาพเหเรือพระราชพิธี โดยเป็นการเรียบเรียงวรรณกรรมไทยไว้ในบทเหเรือ ประกอบด้วย บทที่ 1 บทสรรเสริญพระบารมี บทที่ 2 บทชมเรือ บทที่ 3 บทชมเมือง รวมถึงงานศิลปะทางด้านดนตรีที่เป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ แตร สังข์ มโหระทึก วงปี่ชวา กลองชนะ ได้มีการจัดลงประจำเรือรูปสัตว์ทั้ง 8 ลำ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งได้แก่ “วงปี่ชวา กลองแขก” ประจำเรือกลองนอกและเรือกลองใน

“วงปี่ชวา กลองแขก” มีบทบาทหน้าที่หลักโดยทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศและพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ เป็นวงดนตรีประจำเรือกลองนอกและเรือกลองใน ประจำอยู่ในริ้วกระบวนเรือสายกลาง สายพระราชยานเรือพระที่นั่งลำทรง ทำหน้าที่บรรเลงทำนองสระระหม่าไทยประกอบการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค และอีกนัยหนึ่ง “วงปี่ชวา กลองแขก” มีบทบาทหน้าที่เป็นเครื่องบ่งบอกสัญญาณด้วย ทำนองสระระหม่าไทย และหน้าทับสระระหม่าไทย ซึ่งในอดีตนั้น วงปี่ชวา กลองแขก ทำหน้าที่ส่งเสียงให้กำลังพลในริ้วกระบวนเรือได้ทราบว่าจะเข้าสู่คู้้งน้ำ บอกกล่าวให้กำลังพลในเรือแต่ละลำใช้ความระมัดระวังในการพายเรือ และเสียงของวงปี่ชวา กลองแขกยังทำหน้าที่ให้กำลังพลในริ้วกระบวนเรือรู้สึกอีกheimไปกับทำนองและจังหวะของวงปี่ชวา กลองแขก ซึ่งวงปี่ชวา กลองแขกทำหน้าที่บรรเลงอยู่ในริ้วกระบวนสาย

พระราชยานสายหลักของเรือพระที่นั่ง ซึ่งเรือกลองนอกและเรือกลองใน มีวงปี่ชวากลองแขกประจำเรือลำละ 1 วง เครื่องดนตรีได้แก่ ปี่ชวา 1 เลา กลองแขก 2 ใบ และฉิ่ง 1 คู่ ประจำเรือทั้ง 2 ลำ

ตามหมายกำหนดการ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก การเสด็จเสียบพระนคร โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค จัดขึ้น ณ วันพฤหัสบดี ที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2562 เวลา 15.30 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ สายสะพายนพรัตนราชวราภรณ์ สวมสายสร้อยจุลจอมเกล้า เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ไปยังเรือนแพที่ประทับท่าवासูกกรี ซึ่งมีรายละเอียดโดยรวมของ “วงปี่ชวากลองแขก” ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ดังนี้

1. เรือกลองใน หรือ เรือแตงโม

เรือกลองใน หรือ เรือแตงโม ประจำอยู่ในริ้วกระบวนสายกลาง สายพระราชยานสายเรือพระที่นั่ง ลำทรง เรือกลองใน หรือ เรือแตงโม จัดอยู่ในริ้วกระบวนนำหน้าเรือสุพรรณหงส์ ซึ่งเรือกลองใน หรือ เรือแตงโม เป็นเรือสำหรับผู้บัญชาการ เช่น ผู้บัญชาการทหารเรือ และประกอบด้วย นายเรือ 1 นาย นายท้าย 2 นาย ฝีพาย 28 นาย พลสัญญาณ 1 นาย รวมถึง “วงปี่ชวากลองแขก” ผู้บรรเลงประจำเรือ 5 นาย ซึ่งผู้บรรเลงในวงปี่ชวากลองแขก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มีรายนามดังนี้ หัวหน้าวง นายยุทธนา ชิตท้วม บรรเลงฉิ่ง นายสุรศักดิ์ กิ่งไทร บรรเลงปี่ชวา นายพรชัย ตริเนตร บรรเลงปี่ชวา นายประยงค์ ทองคำ บรรเลงกลองแขก และนายจตุพร ดำนิล บรรเลงกลองแขก

ขั้นตอนการบรรเลงและบทบาทหน้าที่ของวงปี่ชวากลองแขก บรรเลงประจำ “เรือกลองใน หรือ เรือแตงโม” ผู้บรรเลงประจำเรือ 5 นาย ผู้ตีกลองแขก 2 นาย ฉิ่ง 1 นาย ปี่ชวา 2 นาย ผู้เป่าปี่ชวาทำการเป่า บรรเลงสลับกัน วงปี่ชวากลองแขกทำหน้าที่บรรเลงเพลง “สระระหม่าไทย” และ “หน้าทับสระระหม่าไทย” ขั้นตอนของการบรรเลงวงปี่ชวากลองแขก ประจำเรือ “เรือกลองใน และ เรือแตงโม” จะเริ่มบรรเลงจากการส่ง การจากหอควคุมหลักผ่านจากพลวิทย์ประจำเรือ บรรเลงหน้าทับสระระหม่าไทยเพียง 3 ไม้ เริ่มบรรเลงไม้ที่ 1 มีชื่อเรียกว่า “ไม้ต้น” ต่อด้วยไม้ที่ 2 มีชื่อเรียกว่า “ไม้โปรย” และไม้ที่ 3 มีชื่อว่า “ไม้แตก” เมื่อบรรเลงหมดในแต่ละไม้แล้วนั้น จะมีการบรรเลงต่อด้วย “หน้าทับโยน” เป็นตัวเชื่อมหน้าทับเพื่อจะบรรเลงเข้าหน้าทับ สระระหม่าในไม้ต่อไป การบรรเลง “หน้าทับสระระหม่าไทย” ต่อด้วย “หน้าทับโยน” จะบรรเลงตั้งแต่ไม้ที่ 1 จนถึงไม้ที่ 3 เมื่อบรรเลงครบทั้ง 3 ไม้แล้ว ผู้บรรเลงจะนำไม้ที่ 2 และไม้ที่ 3 มาสลับกันจนถึงการส่งเสด็จพระราชดำเนิน เนื่องจากระยะทางในการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคจากท่าवासูกกรี ไปยังท่าราชวรดิษฐ์ มีระยะทางรวมกว่า 3.4 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาการพายเรือประมาณ 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับกระแส น้ำ จึงต้องจำเป็นต้องนำหน้าทับสระระหม่าไทยในไม้ที่ 2 และไม้ที่ 3 มาสลับกันจนถึงการส่งเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อเรือพระที่นั่งเข้าใกล้เทียบท่า ปี่ชวาจะเป่าบรรเลงทำนอง “โยน-แปลง” ในส่วนกลองแขกจะตีหน้าทับ ที่เรียกว่า “หน้าทับโยน-แปลง” เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนินขึ้นท่าฉนวน การบรรเลงหน้าทับโยนและแปลงนั้น จะบรรเลงจบเมื่อเรือพระที่นั่งจอดเทียบท่าฉนวนพอดีกับการลงจบในหน้าทับพร้อมลงโยน (ปี่บ คงลายทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล. 2568)

2. เรือกลองนอก มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า “เรือกอเหลียง”

เรือกลองนอก หรือ เรือกอเหลียง ทำหน้าที่ประจำอยู่ในริ้วกระบวนสายกลางสายพระราชยาน อยู่หน้าสุดของริ้วกระบวน เป็นเรือสำหรับรองผู้บัญชาการ เช่น เสนาธิการทหารเรือ และนายเรือ 1 นาย นายท้าย 2 นาย ฝีพาย 27 นาย พลสัญญาณ 1 นาย รวมถึง “วงปี่ชวากลองแขก” ผู้บรรเลงประจำเรือ 5 นาย ซึ่งผู้บรรเลงในวงปี่ชวากลองแขก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มีรายนามดังนี้ หัวหน้านาง นายเมธา จันทรแก้ว บรรเลงกลองแขก นายสุภร อิมวงศ์ บรรเลงกลองแขก นายวรวรรณ วรรณิตร บรรเลงปี่ชวา นายประดิษฐ์ หนูจ้อย บรรเลงปี่ชวา นายนิรันทร หุ่นทะเล บรรเลงฉิ่ง

ขั้นตอนการบรรเลงและบทบาทหน้าที่ของ วงปี่ชวากลองแขกบรรเลงประจำ “เรือกลองนอก เรือกอเหลียง” ผู้บรรเลงวงปี่ชวากลองแขกประจำเรือ 5 นาย ผู้ตีกลองแขก 2 นาย ฉิ่ง 1 นาย ปี่ชวา 2 นาย ผู้เป่าปี่ชวาจะทำการเป่าบรรเลงสลับกัน วงปี่ชวากลองแขกประจำ “เรือกลองนอก หรือ เรือกอเหลียง” ทำหน้าที่บรรเลงเพลง “สระหม่าไทย” และ “หน้าทับสระหม่าไทย” ประกอบริ้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ซึ่งหน้าทับสระหม่าไทยนั้นบรรเลงเพียง 3 ไม้ เริ่มขั้นตอนการบรรเลงเริ่มโดยการรับส่งการบรรเลงจากหอควคุมจากพลวิฑู เริ่มบรรเลงจากไม้ที่ 1 มีชื่อเรียกว่า “ไม้ตัน” ต่อด้วยไม้ที่ 2 มีชื่อเรียกว่า “ไม้โปรย” และไม้ที่ 3 มีชื่อว่า “ไม้แตก” เมื่อบรรเลงหมดไม้กลองในแต่ละวรรคแล้วนั้น จะมีการบรรเลงต่อด้วย “หน้าทับโยน” เป็นตัวเชื่อมหน้าทับเพื่อจะบรรเลงเข้าหน้าทับสระหม่าไทยในไม้ต่อไป การบรรเลง “หน้าทับสระหม่าไทย” ต่อด้วย “หน้าทับโยน” จะบรรเลงตั้งแต่ตัวที่ 1 จนถึงตัวที่ 3 เมื่อบรรเลงครบทั้ง 3 ไม้แล้ว ผู้บรรเลงจะนำไม้ที่ 2 และไม้ที่ 3 มาสลับกันตีไปจนถึงส่งเสด็จพระราชดำเนิน โดย “เรือกลองนอก หรือ เรือกอเหลียง” ฝีพายจะพายเรือเลี้ยวท่าฉนวนท่าราชวรดิฐ เพื่อตั้งริ้วกระบวนรอสั่งเสด็จพระราชดำเนินขึ้นท่าฉนวน เมื่อเรือพระที่นั่งเข้าเทียบท่าฉนวน วงปี่ชวากลองแขกประจำเรือ “เรือกลองนอก หรือ เรือกอเหลียง” จะทำการบรรเลงหยุดลงใน “หน้าทับโยน” ไม่มีการตีออก “หน้าทับแปลง” เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนินแตกต่างกับ “เรือกลองใน หรือ เรือแตงโม” ที่ต้องบรรเลงส่งเสด็จด้วยการลงจบด้วยทำนองหน้าทับโยน และหน้าทับแปลง เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนิน (ยุทธนา ชิตท้วม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

3. สระหม่าไทย หรือสระหม่าใหญ่

สระหม่า หน้าทับที่บรรเลงในวงปี่ชวากลองแขก ซึ่งมีประวัติความเป็นมาของ “กลองแขก” เข้ามาในสยามประเทศในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยนำกลองแขกใช้สำหรับการรำกริชของชาวชวาในการแสดงละครเรื่องอิเหนา เรียกว่า “สระหม่าแขก” ซึ่งเป็นต้นแบบของ “สระหม่าไทย” ในรูปแบบของชาวสยามประเทศที่บรรเลงในวงปี่ชวากลองแขกในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์สหัสวัฒน์ ปลื้มปรีชา (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มีนาคม 2568) ได้กล่าวถึง “กลองแขก” ไว้ว่า มีประวัติความเป็นมาในช่วงพุทธศักราช 2275 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยา กลองแขกได้รับอิทธิพลมาจากชวา ที่ใช้สำหรับการรำกริชของชวา ต่อมาได้นำกลองแขกมาใช้บรรเลงสำหรับการแสดงละครเรื่องอิเหนา ในช่วงการแสดงรำกริชของไทย คือ การรำกริชสุหรานากง ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของเจ้าฟ้ามังกุฎ วงดนตรี

สำหรับการรำกริชในรูปแบบสยามประเทศ เรียกชื่อวงว่า “วงปี่ชวากลองแขก” ใช้การบรรเลงประกอบทำรำ โดยทำนองเพลงและหน้าทับ เรียกว่า “สระระหม่าแขก” ซึ่งมีความสอดคล้องกับเรื่องตำนานกลองแขก ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ได้กล่าวถึงตำนานกลองแขกไว้ว่า

“เครื่องดนตรีที่ได้มาจากแขกมี 2 อย่างด้วยกัน ได้แก่ “กลองมะลายู” ได้รับมาจากชาวมะลายู และ “กลองแขก” เข้าใจว่าได้มาจากชาวชวา ซึ่งเครื่องปี่พาทย์แขก 2 อย่างนี้มีความคล้ายคลึงกัน แต่มีลักษณะประสมวงแตกต่างกัน คือ กลองมะลายู ใช้กลอง 4 ใบ ปี่ 1 เล้า ฆ้องโหม่ง 1 ใบ กลองแขก ใช้กลอง 2 ใบ ปี่ 1 เล้า ฆ้องโหม่ง 1 ใบ กลองมะลายู ใช้ร้อยโยงด้วยสายหนัง ใช้ไม้ตีข้างหนึ่งและมีมือตีข้างหนึ่ง ในส่วนกลองแขกใช้ร้อยโยงด้วยหวายและใช้มือตีทั้งสองหน้า เข้าใจว่าได้มายังประเทศไทยต่างคราวต่างเรื่องกัน แต่เดิมเครื่องกลองมะลายูใช้ในกระบวนพยุหยาตรา ซึ่งมีการเกณฑ์พวกมะลายูเข้ากระบวน ไทยจึงได้ใช้เครื่องกลองมะลายูในกระบวนแห่ เช่น แห่เคเซนทรสนาน เป็นต้น จนถึงแห่พระบรมศพและพระศพเจ้านาย จึงมีการใช้เป็นเครื่องประโคมศพ เช่น โดยลำพังเรียกว่าตีบัลลวย และใช้ในปี่พาทย์นางหงส์ ในส่วนเครื่องกลองแขก แต่เดิมนั้นใช้ในการพ้อนรำ เช่น รำกระบี่กระบอง ทำนองจะมาแต่แขกกรำกฤษก่อน และในการแห่ก็ใช้นำกระบวนแห่โสกันต์ และนำเสด็จพระราชดำเนินกระบวนช้างและกระบวนเรือ เป็นต้น (ดำรงราชานุภาพ. 2473 : 15-16)

วงปี่ชวากลองแขก จึงมีประวัติความเป็นมารวมถึงบทบาทหน้าที่เริ่มจากการรับอิทธิพลมาจากชวา จากการรำกริชในรูปแบบของชวา ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายสยามประเทศได้นำวงปี่ชวากลองแขก ใช้บรรเลงประกอบวรรณกรรมกรมการแสดงของไทยเรื่องอิเหนา ในช่วงการแสดงรำกริชสุหรานากง และยังบรรเลงประกอบการรำกระบี่กระบอง การแห่หน้ากระบวนแห่โสกันต์ การนำเสด็จพระราชดำเนินกระบวนช้าง และกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค หากกล่าวถึงทำนองเพลงและหน้าทับในการรำกริช กระบวนการของทำนองและหน้าทับเรียกว่า “สระระหม่าแขก” เพื่อเป็นการให้เกิดริตมในวัฒนธรรมที่สยามประเทศได้รับมาจากชวา จึงเรียกชื่อของปี่ว่า “ปี่ชวา” กลอง เรียกชื่อว่า “กลองแขก” และหน้าทับทำนองเพลงเรียกว่า “หน้าทับสระระหม่าแขก” เรียกชื่อตามกลุ่มชนที่ได้รับวัฒนธรรมมา ซึ่งโครงสร้าง สระระหม่าแขก และ สระหม่าไทย มีโครงสร้างของหน้าทับดังต่อไปนี้

3.1 โครงสร้างหน้าทับสระระหม่าแขก หน้าทับสระระหม่าแขก ในสยามประเทศได้รับอิทธิพลมาทั้งเครื่องดนตรี ได้แก่ ปี่ชวา กลองแขก และหน้าทับที่เรียกว่า “สระระหม่าแขก” รูปแบบโครงสร้างของหน้าทับจะอยู่ในจังหวะคือ 1 หน้าทับมี 3 จังหวะ ทำให้เกิดวงดนตรีของไทยที่เรียกว่า “วงปี่ชวากลองแขก”

ตารางที่ 1 หน้าทับสระระหม่าแขก

ตัวผู้	ต - ป จ	ต จ ต ต	- จ ต จ
ตัวเมีย	- ป จ จ	- ป จ จ	- ท - ท

(-----3 จังหวะใน 1 หน้าทับ -----)

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา. 2560 : 145

หน้าทับสระหว่านแหกการตีจังหวะเป็นจังหวะคี่ ซึ่งเป็นต้นแบบของชาวสยามประเทศที่บรมครูทางด้านดนตรีไทยได้นำจังหวะคี่ ที่ 3 จังหวะใน 1 หน้าทับ ในหน้าทับสระหว่านแหก ต่อมาบรมครูทางด้านดนตรีไทยทำการขยายจังหวะหน้าทับ ให้ 6 จังหวะใน 1 หน้าทับ เรียกชื่อว่า “หน้าทับโยน”

3.2 โครงสร้างหน้าทับโยน หลังจากสระหว่านแหกเข้ามาในสมัยอยุธยาตอนปลาย ครูอาจารย์ทางด้านดนตรีไทยได้นำสระหว่านแหกมาขยายมาเป็น “หน้าทับโยน” ในรูปแบบของไทย ซึ่งสามารถพบเห็นได้จาก ในยุคสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี การต่อมวยในสมัยนายขนมต้ม การบรรเลงมิได้ใช้เพลงประเภท 2 ชั้น หากเพียงแต่ได้นำหน้าทับโยนเข้ามาบรรเลงในการต่อสู้การต่อมวยไทย และยังพบหน้าทับโยนในการแสดงละครเรื่องอิเหนาเป็นการแสดงรำกริชในรูปแบบของไทย คือ “รำกริชสุหรานาง” การแสดงจะการบรรเลงเพลงฝรั่งรำเท้า และต่อด้วยการรำกริชใน “จังหวะโยน” และต่อด้วย “จังหวะแปลง” นอกจากนั้นการต่อมวย การฟันดาบ การต่อสู้กระบี่กระบอง ยังตีหน้าทับโยนและแปลงประกอบการต่อสู้โบราณของไทย (สหวัดน์ ปลื้มปรีชา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

ตารางที่ 2 หน้าทับโยน

ตัวผู้	- - - น	- จั - นั	- - - น	- - - น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมีย	- นั - -	- น - -	- - - จ	- นั - -	- น - -	- น - ท

(----- 6 จังหวะใน 1 หน้าทับ -----)

หมายเหตุ. โดย สหวัดน์ ปลื้มปรีชา. 2560 : 145

หน้าทับโยน ได้จัดอยู่ในการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ในช่วงการตีเชื่อมต่อในแต่ละไม้ของหน้าทับสระหว่านแหกไทย เมื่อบรรเลงหมดแต่ละไม้ต้องตีหน้าทับโยนเป็นการรอเข้าหน้าทับสระหว่านแหกไทยในไม้ต่อไป หากพิจารณาหน้าทับโยน หน้าทับมีจังหวะที่เร่งเร้าน่าฮึกเหิม คึกคัก เมื่อนำไปประกอบการเสด็จทางชลมารค จะทำให้ฝีพายรู้สึกฮึกเหิมคึกคักไปกับริ้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค และทำให้ฝีพายได้ทราบว่ารี้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคได้ผ่านค้ำน้ำตามทางแยกของแม่น้ำไปแล้ว หน้าทับโยนจึงเป็นต้นแบบที่ครูอาจารย์ทางด้านดนตรีไทยนำไปสร้างเป็นหน้าทับสระหว่านแหกไทยในรูปแบบของสยามประเทศ

3.3 โครงสร้าง สระหว่านไทย หรือ สระหว่านใหญ่

สระหว่านไทย หรือ สระหว่านใหญ่ ได้รับอิทธิพลมาจากสระหว่านแหกของชาวนา หน้าทับที่ใช้ในการรำกริชของชาวนาเรียกว่า “หน้าทับสระหว่านแหก” ซึ่งโครงสร้างของหน้าทับคือ 3 จังหวะใน 1 หน้าทับ คำว่า “สระ” เป็นภาษาชวา แปลว่า “หนึ่ง” และคำว่า “หว่าน” แปลว่า “จังหวะของหน้าทับ” เมื่อนำมาผสมรวมคำได้ความหมายว่า “หนึ่งจังหวะของหน้าทับ” จากการวิจัยพบว่า สระหว่าน มาจากคำว่า “ซาราซ่า” หรือ “ชะลาชะห์” จนมีการเพี้ยนเสียงจนมาเป็นคำว่า “สระหว่าน” ซาราซ่า หรือ ชะลาชะห์

หมายถึง เลขสามในภาษาเปอร์เซีย หรือหมายถึง “ 3 จังหวะ” ในหนึ่งหน้าทับ และ “ซิกตะ” มีความหมายถึง เลขหก หรือ “6 จังหวะ” ในหนึ่งหน้าทับ ซึ่งภาษาเปอร์เซียและอินเดียจะใช้เป็นจังหวะของกลองแขกที่ใช้ในดนตรีพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ บรรเลงใน “วงมัจฉะเกร์” ที่ใช้บรรเลงสำหรับการบูชาพระเชี้ยวแก้ว จังหวะที่บรรเลงเป็นจังหวะคือ 3 จังหวะใน 1 หน้าทับ ต่อมาครูอาจารย์ทางด้านดนตรีไทย ได้นำโครงสร้างหน้าทับสะหมาแขกมาขยายจาก 3 จังหวะ เป็น 6 จังหวะ คือ “หน้าทับโยน” เป็นจังหวะที่พบเห็นในการใช้บรรเลงสำหรับการต๋อยมวย การฟันดาบ การต่อสู้กระบี่กระบอง จังหวะที่มีความเกี่ยวข้องกับการแสดงศาสตร์อาวุธโบราณของไทย หรือการแสดงละครเรื่องอิเหนา ซึ่งอยู่ในช่วงการแสดงรำกริชของไทย คือ “รำกริชสุหรานากง” การแสดงจะการบรรเลงเพลงฝรั่งำเท้า และต่อด้วยการรำกริชในจังหวะ “โยน-แปลง” หากกล่าวถึงหน้าทับ “สะระหมาไทย” ในรูปแบบของชนชาวไทยก็ยังคงปรากฏ “หน้าทับโยน” บรรเลงเชื่อมต่อกับหน้าทับสะระหมาไทยในแต่ละไม้ เป็นตัวเชื่อมการบรรเลงเพื่อเข้าสะระหมาไทยในไม้ต่อไป (สหวัดน์ ปลื้มปรีชา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

หน้าทับสะระหมาไทย หรือ สะระหมาใหญ่ ซึ่งได้รับต้นแบบมาจากสะระหมาแขกของชาวชวาที่มีอัตราจังหวะ 3 จังหวะใน 1 หน้าทับ เมื่อบรรเลงในลักษณะหน้าทับสะระหมาไทย หรือ สะระหมาใหญ่ จะเป็นการผูกในแต่ละช่วงตอนของหน้าทับให้เป็น 6 จังหวะ ร้อยเรียงเป็นหน้าทับในแต่ละวรรค ให้เป็นหน้าทับในแต่ละไม้ของหน้าทับสะระหมาไทย ซึ่งเรียกหน้าทับโดยใช้คำว่า “ไม้” ได้แก่ ไม้ที่ 1 ชื่อว่า “ไม้ต้น” ไม้ที่ 2 ชื่อว่า “ไม้โปรย” และไม้ที่ 3 ชื่อว่า “ไม้แตก” เมื่อหมดแต่ละไม้จะเชื่อมต่อกับหน้าทับโยน เพื่อจะเข้าไม้อื่น ๆ ซึ่งไม้ต้น ไม้โปรย ไม้แตก ได้แยกย่อยในเนื้อเป็นวรรคร้อยเรียงกัน ในแต่ละวรรคมีชื่อเรียกในแต่ละไม้ของหน้าทับ และในแต่ละไม้ของหน้าทับสะระหมาไทยได้แฝงความหมายเอาไว้ในแต่ละไม้ ที่มีความหมายถึงเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ และมีชื่อเรียกในแต่ละวรรคในแต่ละไม้ดังนี้

3.3.1 ไม้ที่ 1 ไม้ต้น มีความหมายถึง การเริ่มต้น การอัญเชิญพระพุทธคุณ เทวดามาประชุมพร้อมกัน เพื่ออวยพรเป็นสิริมงคลแก่พระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งโลกมนุษย์ ซึ่ง ไม้ต้น ในแต่ละวรรคมีชื่อเรียกดังนี้ นำไม้ต้น ร่ายกลางไม้ ชัดต่าน ควางต่าน รุ่ยน้อย ชัดต่าน ตอนกลางไม้ ชัดต่าน ควางต่าน พร้อมลงกลางไม้ ชัดต่าน ควางต่าน รุ่ยใหญ่ ชัดต่าน พร้อมลงโยน และโยน

ตารางที่ 3 ไม้ที่ 1 ไม้ต้น

นำไม้ต้น

ตัวผู้	--- ต	--- ต	--- ต	--- ต	--- ต	--- ต
ตัวเมีย	----	----	--- ท	- น - -	- น - -	--- ท

ตัวผู้	--- ต	--- ต	--- ต	--- น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - -	- น - -	--- ท	- น - -	- น - -	--- ท

หมายเหตุ. โดย สหวัดน์ ปลื้มปรีชา. 2560 : 145

ตารางที่ 3 ไม้ที่ 1 ไม้ต้น (ต่อ)

ร่ายกลางไม้

ตัวผู้	- ต - ต	- - - น	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - -	- ท - -	- - - ท	- น - -	- ท - -	- - - ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น - ท	- - - ท	- น - -	- น - ท	- - - จ

ควงต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

รุ่มน้อย

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- ท - -	- น - ท	- - - ท	- น - -	- น - ท	- - - จ

ตอกลางไม้

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - จ	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

ควงต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

พร้อมกลางไม้

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - ท

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา. 2560 : 145

ตารางที่ 3 ไม้ที่ 1 ไม้ต้น (ต่อ)

ขัดต๋าน

ตัวผู้	--- ต	--- ต	--- น	- ต - ต	--- นั	- ต - ต
ตัวเมีย	- ท --	- ท --	- ท --	- น --	- นั - ท	--- จ

ควงต๋าน

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- นั --	- ท --	- น --	- นั - ท	--- จ

รู่ใหญ่

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- นั	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถั --	- ท --	- น --	- นั - ท	--- ท

ตัวผู้	--- น	- ต - นั	- ต - น	- ต - น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมีย	- ท --	- นั - ท	--- ท	- น - ท	- นั - ท	--- ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- ต - ต	--- นั	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- นั
ตัวเมีย	- น --	- นั - ท	--- จ	- น - ท	- นั --	- ท --

พร้อมลงโยน

ตัวผู้	- ต - น	- ต - นั	- ต - ต	--- ต	--- ต	--- น
ตัวเมีย	- น --	- นั - ท	--- ท	- ท --	- ท --	- ท --

โยน

ตัวผู้	- ต - ต	--- นั	- ต - ต	--- น	- ต - ต	- - - น
ตัวเมีย	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	- - - ท

ตัวผู้s	--- น	- จ - นั	--- น	--- น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมียw	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	--- ท

ตัวผู้	--- น	- จ - นั	--- น	--- น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	--- ท

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลิ้มปรีชา. 2560 : 145

3.3.2 ไม้ที่ 2 ไม้โปรย มีความหมายถึง การอวยพรให้งานในพระราชพิธีมีความสมบูรณ์มั่นคง รวมทั้งให้ประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ซึ่ง ไม้โปรย ในแต่ละวรรคมีชื่อเรียกดังนี้ โยน ควางต่าน ร้อยใหญ่ ชัดต่าน ต้นไม้โปรย ร่ายกลางไม้ ชัดต่าน ควางต่าน ร้อยน้อย ชัดต่าน ตอนกลางไม้ ชัดต่าน ควางต่าน พร้อมลงโยน กลางไม้ ชัดต่าน ควางต่าน ร้อยใหญ่ ชัดต่าน พร้อมลงโยน และโยน

ตารางที่ 4 ไม้ที่ 2 ไม้โปรย

โยน

ตัวผู้	--- น	- จ - น	--- น	--- น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- น --	--- จ	- น --	- น --	--- ท

ควางต่าน

ตัวผู้	- ต --	- น - ต	---	- -- ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น --	- น --	--- จ	- น - ถ	- ถ --	- ท --

ร้อยใหญ่

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- น - ท	--- ท	- ท --	- น - ท	--- ท

ชัดต่าน

ตัวผู้	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น
ตัวเมีย	- น - ท	- น - ท	- น - ท	- น --	- น - ท	--- จ

ต้นไม้โปรย

ตัวผู้	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น - ท	--- ท

ร่ายกลาง

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- ท --	--- ท	- น --	- ท --	--- ท

ชัดต่าน

ตัวผู้	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น - ท	--- ท	- น --	- น - ท	--- จ

ควางต่าน

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น - ท	--- จ

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา / (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

ตารางที่ 4 ไม้ที่ 2 ไม้โปรย (ต่อ)

รุ่มน้อย

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้s	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมียw	- ท - -	- น - ท	- - - ท	- น - -	- น - ท	- - - จ

ตอนกลางไม้

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - จ	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

ควงต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

พร้อมกลางไม้

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- - - ต	- - - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- ท - -	- ท - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

ควงต๋าน

ตัวผู้	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - จ

รุ่มใหญ่

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต	- - - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ - -	- ท - -	- น - -	- น - ท	- - - ท

ตัวผู้	- - - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- ท - -	- น - ท	- - - ท	- น - ท	- น - ท	- - - ท

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา / (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

ตารางที่ 4 ไม้ที่ 2 ไม้โปรย (ต่อ)

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- ต - ต	--- นั	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- นั
ตัวเมีย	- น --	- นั - ท	--- จ	- น - ท	- นั --	- ท --

พร้อมลงโยน

ตัวผู้	- ต - น	- ต - นั	- ต - ต	--- ต	--- ต	--- น
ตัวเมีย	- น --	- นั - ท	--- ท	- ท --	- ท --	- ท --

โยน

ตัวผู้s	- ต - ต	--- นั	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น
ตัวเมียw	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	--- ท

ตัวผู้	--- น	- จ - นั	--- น	--- น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	--- ท

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา / (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

3.3.3 ไม้ที่ 3 ไม้แตก มีความหมายถึง การจบพระราชพิธีที่ร่วมกระทำอันเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองและปวงประชาชน ซึ่ง ไม้แตก ในแต่ละวรรคมีชื่อเรียกดังนี้ โยน ท้ายนำหัว ควางต๋าน รุ่ยใหญ่ ขัดต๋าน ตันไม้แตก ร่ายกลางไม้ ขัดต๋าน ควางต๋าน รุ่ยน้อย ขัดต๋าน ตอนกลางไม้ ขัดต๋าน ควางต๋าน พร้อมลงกลางไม้ ขัดต๋าน ควางต๋าน รุ่ยใหญ่ ขัดต๋าน พร้อมลงโยน และโยน

ตารางที่ 5 ไม้ที่ 3 ไม้แตก

โยน

ตัวผู้	--- น	- จ - นั	--- น	--- น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	--- ท

ท้ายนำหัว

ตัวผู้	--- น	- จ - นั	--- น	--- น	- ต - นั	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- นั --	--- จ	- น --	- นั --	--- ท

ควางต๋าน

ตัวผู้	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น - ท	- น - จ	- น - ถ	- ถ --	- ท --

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568

ตารางที่ 5 ไม้ที่ 3 ไม้แตก (ต่อ)

รุ่มใหญ่

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- น - ท	--- ท	- ท --	- น - ท	--- ท

ขีดต่ำ

ตัวผู้	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น
ตัวเมีย	- น - ท	- น - ท	- น - ท	- น --	- น - ท	--- จ

ต้นไม้แตก

ตัวผู้	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น - ท	--- ท

ร่ายกลางไม้

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- ท --	--- ท	- น --	- ท --	--- ท

ขีดต่ำ

ตัวผู้	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น - ท	--- ท	- น --	- น - ท	--- จ

ควงต่ำ

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น - ท	--- จ

รุ่มน้อย

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ --	- ท --	- น --	- น - ท	--- ท

ขีดต่ำ

ตัวผู้	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- ท --	- น - ท	--- ท	- น --	- น - ท	--- จ

ตอนกลางไม้

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น - ท	--- จ

ขีดต่ำ

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - จ	- น --	- ท --	- น --	- น - ท	--- จ

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568

ตารางที่ 5 ไม้ที่ 3 ไม้แตก (ต่อ)

ควงต๋าน

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น --	--- จ

พร้อมกลางไม้

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ --	- ท --	- น --	- น --	--- ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้	--- ต	--- ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- ท --	- ท --	- ท --	- น --	- น --	--- จ

ควงต๋าน

ตัวผู้	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น - ท	- น --	- ท --	- น --	- น --	--- จ

รุ่มใหญ่

ตัวผู้	- ต - น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต
ตัวเมีย	- น - ถ	- ถ --	- ท --	- น --	- น --	--- ท

ตัวผู้	--- น	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- ท --	- น - ท	--- ท	- น - ท	- น - ท	--- ท

ขัดต๋าน

ตัวผู้	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น
ตัวเมีย	- น --	- น - ท	--- จ	- น - ท	- น --	- ท --

พร้อมลงโยน

ตัวผู้s	- ต - น	- ต - น	- ต - ต	--- ต	--- ต	--- น
ตัวเมียw	- น --	- น - ท	--- ท	- ท --	- ท --	- ท --

โยน

ตัวผู้	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น	- ต - ต	--- น
ตัวเมีย	- น --	- น --	--- จ	- น --	- น --	--- ท

ตัวผู้	--- น	- จ - น	--- น	--- น	- ต - น	- ต - น
ตัวเมีย	- น --	- น --	--- จ	- น --	- น --	--- ท

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568

จากการศึกษาวิจัยโครงสร้างหน้าทับสระหว่ามไทยหรือสระหว่ามใหญ่แล้วนั้น จากข้อมูลทั้ง 3 ไม้ ในแต่ละวรรคตอนของ “หน้าทับสระหว่ามไทย” หรือ “สระหว่ามใหญ่” จะเห็นได้ว่าโครงสร้างของจังหวะ คือ 6 จังหวะในหนึ่งวรรค เป็นโครงสร้างเดียวกันกับ “หน้าทับโยน” ที่มีการขยายมาจาก “หน้าทับสระหว่ามแขก” ซึ่งมีข้อแตกต่างในวรรคตอนของสระหว่ามไทยในแต่ละไม้มีเพียงวรรคเดียว ที่แตกต่างจากวรรคอื่น ๆ คือ วรรคที่เรียกว่า “รุ่มใหญ่” โดยใน 1 วรรค จะมี 9 จังหวะ เป็นวรรคเดียวที่มี 9 จังหวะ แตกต่างจากวรรคอื่น ๆ ของสระหว่ามไทยในแต่ละวรรคที่มี 6 จังหวะในหนึ่งวรรค หน้าทับสระหว่ามไทยในแต่ละไม้ของหน้าทับเมื่อหมดแล้วเชื่อมต่อด้วยหน้าทับโยน เพื่อรอเข้าในไม้ต่อไป นอกจากนั้นยังพิจารณาได้ว่า “หน้าทับสระหว่ามไทย” มีรูปแบบคล้ายคลึงกับ “เพลงเจ็ด” ในโหมโรงเย็น ที่ในแต่ละไม้ของหน้าทับสระหว่ามไทย มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงแรกของของแต่ละไม้ และต่อท้ายด้วยวรรคตอนจะมีรูปแบบเหมือนเดิมในช่วงวรรคหลังของแต่ละไม้ในหน้าทับสระหว่ามไทย ซึ่งรูปแบบเดียวกับการบรรเลงสระหว่ามใหญ่ ในการบรรเลงประกอบการเสด็จ พระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค วงปี่ชวากลองแขกจะบรรเลงหน้าทับสระหว่ามไทย ต่อด้วยการออก “หน้าทับโยน” ในการเชื่อมต่อบรรเลงในแต่ละไม้ของหน้าทับสระหว่ามไทย และการบรรเลงออก “หน้าทับแปลง” ในการส่งเสด็จพระราชดำเนินขึ้นฝั่งท่าฉนวน แล้วทอดลงจบใน “หน้าทับพร้อมลงโยน” จบเมื่อเรือพระที่นั่งจอดสนิทท่าฉนวน เป็นการส่งเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค

3.4 หน้าทับแปลง ลักษณะการตีหน้าทับแปลงจะติดต่อกับหน้าทับโยน ก่อนที่จะลงจบ จังหวะมีความเร่งเร้ากระชับขึ้น ลักษณะการตีการตีสายระหว่างกลองแขกตัวผู้และตัวเมีย คล้ายคลึงกับหน้าทับปรบไ้ขึ้นขึ้นเดียว หากเพียงแต่มีการพลิกแพลงการเล่นระหว่างกลองตัวผู้และตัวเมียในการตีหน้าทับ ลักษณะการตีหน้าทับแปลงมีลักษณะการตีดังนี้

ตารางที่ 6 หน้าทับแปลง

ตัวผู้	-- ต นั	- ต --	ต นั - ต	- นั ต นั	-- ต นั	- ต --	ต นั - ต	- นั ต นั
ตัวเมีย	--- ท	- น --	- ท - น	- ท - ท	--- ท	- น --	- ท - น	- ท - ท

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา. 2544 : 136-137

จากการวิจัยศึกษาหน้าทับแปลง มีลักษณะของจังหวะ 4 จังหวะ ใน 1 หน้าทับ แตกต่างจาก หน้าทับสระหว่ามไทยและหน้าทับโยน “หน้าทับแปลง” เมื่อบรรเลงในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค จะทำการบรรเลงเมื่อเรือพระที่นั่งลำทรงกำลังเข้าเทียบท่าฉนวน เรือกลองนอกหรือเรืออี่เหลียงจะไม่มีการตีหน้าทับแปลงเป็นการลงจบในหน้าทับโยนพร้อมกับทำนองโยนของปี่ชวา ในส่วนเรือกลองในหรือเรือแดงโม เริ่มตีหน้าทับแปลงต่อด้วยหน้าทับพร้อมลงโยน เป็นการส่งเสด็จพระราชดำเนิน และเป็นสัญญาณบอกกล่าวให้เรือในริ้วกระบวน ผู้รอรับเสด็จพระราชดำเนิน ทราบว่าเรือพระที่นั่งใกล้เข้าเทียบท่าฉนวนแล้ว

3.5 หน้าทับพร้อมลงโยน หรือพร้อมลงจบ

หน้าทับพร้อมลงโยน หรือพร้อมลงจบ เป็นการบรรเลงติดต่อกันจากหน้าทับแปลง ผู้บรรเลงในวงปี่ชวาคลองแขกทำบรรเลงลงจบพร้อมกัน ซึ่งหากบรรเลงในกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ผู้บรรเลงหน้าทับพร้อมลงโยน หรือพร้อมลงจบ จะทำการบรรเลงเมื่อเรือพระที่นั่งลำทรงใกล้จอดสนิท จนสุดท้ายต้องลงจบหมดหน้าทับพร้อมกับเรือพระที่นั่งเข้าเทียบท่าฉนวน

ตารางที่ 7 หน้าทับพร้อมลงโยน หรือพร้อมลงจบ

ตัวผู้	--- ต					
ตัวเมีย	--- ป	--- ป	--- ท	--- ป	--- ป	--- ท

ตัวผู้	--- ต	--- ต	--- ต	--- จ	- ต - -	- ต - จ
ตัวเมีย	--- ป	--- ป	--- ท	--- จ	- น - -	- น - ท

ตัวผู้	--- จ	- ต - -	- ต - จ	--- จ	- ต - -	- ต - จ
ตัวเมีย	--- ท	- น - -	- น - ท	--- จ	- น - -	- น - ท

ตัวผู้	--- จ	- ต - -	- ต - จ	--- จ	- ต - จ	- ต - จ
ตัวเมีย	--- ท	- น - -	- น - ท	--- จ	- น - ท	- น - ท

ตัวผู้	--- จ	- ต - จ	- ต - จ	--- น	- จ - น	--- น
ตัวเมีย	--- ท	- น - ท	- น - ท	- น - -	- น - -	- น - จ

ตัวผู้	--- น	- ต - น	- ต - น	---	--- น	---
ตัวเมีย	- น - -	- น - -	- น - ท	--- น	---	---

หมายเหตุ. โดย สหวัฒน์ ปลื้มปรีชา. 2544 : 136-137

4. ทำนองสระหมาไทย

จากการศึกษาวงปี่ชวาคลองแขก ประกอบกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค “ปี่ชวา” ทำหน้าที่ดำเนินทำนอง “สระหมาไทย” ทำนองโยน ทำนองแปลง และทำนองพร้อมลงโยน “ทำนองสระหมาไทย” ในการบรรเลงในวงปี่ชวาคลองแขก เรียกชื่อของกลุ่มเสียงของปี่ชวาว่า “ท่า” ซึ่งประกอบด้วย 4 ท่า ได้แก่ ท่าที่ 1 กลุ่มเสียงกลาง ท่าที่ 2 กลุ่มเสียงสูง ท่าที่ 3 กลุ่มเสียงต่ำ และท่าที่ 4 กลุ่มเสียงกลางผสมกลุ่มเสียงสูง การบรรเลงทำนองของปี่ชวาในแต่ละท่าจะบรรเลงสลับกันไปขึ้นอยู่กับผู้บรรเลง และเทคนิคของผู้

บรรเลงที่แตกต่างกันออกไป ผู้บรรเลงปี่ชวาต้องเข้าใจโครงสร้างหน้าทับสระระหม่าไทย เมื่อหมดหน้าทับในแต่ ละไม้ปี่ชวาจะบรรเลงต่อด้วย “ทำนองโยน” เพื่อเข้าหน้าทับในไม้กลองต่อไป และการส่งเสด็จพระราชดำเนิน ขึ้นท่าฉนวน ปี่ชวาบรรเลง “ทำนองแปลง และ ทำนองพร้อมลงโยน” หากกล่าวโดยรวมแล้ว กระบวนการของ “สระระหม่าไทย” เป็นกระบวนการของ “หน้าทับ” ของกลองแขก โดยทำนองปี่บรรเลงประกอบตามโครงของ หน้าทับประกอบด้วย หน้าทับสระระหม่าไทย ต่อด้วยหน้าทับโยน ในส่วนปี่ชวาประจำ “เรือกลองในหรือเรือ แดงโม” ปี่ชวาจะดำเนินทำนองสระระหม่าไทย ต่อด้วยทำนองโยน ทำนองแปลง และทำนองพร้อมลงโยน เพื่อ ส่งเสด็จพระราชดำเนินขึ้นท่าฉนวน ในส่วนปี่ชวาประจำ “เรือกลองนอก หรือ เรืออีเหลือง” ฝัพายจะพายเรือ เลยท่าฉนวนท่าราชวรดิฐ เพื่อตั้งริ้วกระบวนรอสั่งเสด็จพระราชดำเนินขึ้นท่าฉนวน เมื่อเรือพระที่นั่งเข้าเทียบ ท่าฉนวน ปี่ชวาประจำเรือ “เรือกลองนอก หรือ เรืออีเหลือง” จะทำการบรรเลงหยุดลงใน “ทำนองโยน” ไม่มี บรรเลงออก “ทำนองแปลง” เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนิน แตกต่างกับ “เรือกลองใน หรือ เรือแดงโม” ที่ต้อง บรรเลงส่งเสด็จพระราชดำเนินด้วยการลงจบใน และทำนองแปลง และทำนองพร้อมลงโยน เพื่อส่งเสด็จพระ ราชดำเนิน ในส่วนเครื่องดนตรีกำกับจังหวะได้แก่ “ฉิ่ง” ทำหน้าที่กำกับจังหวะในลักษณะ “เสียงฉิ่ง” เพียง เสียงเดียว โดยบรรเลงในจังหวะตกของทำนองและหน้าทับ กำกับควบคุมทำนองปี่ชวาและหน้าทับของกลอง แขก (ปี่บ คงลายทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาองค์ความรู้ของ รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ที่เกี่ยวข้องกับ “วงปี่ชวากลองแขก” ประกอบการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ซึ่งในอดีตนั้น รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ได้ทำการถวายงานเป็นผู้บรรเลงใน “วงปี่ชวากลองแขก” ในพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินหลวง ณ วัดอรุณราชวราราม โดยการเสด็จพยุหยาตราทางชลมารค ในปีพุทธศักราช 2539 และ ในปีพุทธศักราช 2542 โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช เสด็จประกอบพระราชพิธีถวายผ้า พระกฐิน รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ได้เป็นต้นแบบการนำองค์ความรู้การบรรเลง “วงปี่ชวากลอง แขก” วงปี่กลองในพระราชพิธี นำมาถ่ายทอดให้กับนักเรียน ที่ได้ศึกษา ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และ นักศึกษาใน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ รวมถึงศิษย์ในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่ง ณ ปัจจุบันศิษย์ที่ได้รับ ถ่ายทอดจาก รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ส่วนหนึ่งได้เข้ารับราชการในสำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร มีหน้าที่บรรเลงประจำวงปี่ชวากลองแขก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชสมัยรัชกาลที่ 10 รวมถึง พระราช พิธีถวายผ้าพระกฐินหลวง ณ วัดอรุณราชวราราม โดยการเสด็จพยุหยาตราทางชลมารค ซึ่ง รองศาสตราจารย์ สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีไทยและเครื่องหนังไทยจาก คุณครูพริ้ง ดนตรีรส และคุณครูพริ้ง กาญจนผลิน ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ของ “วงปี่ชวากลองแขก” จำนวน 9 ไม้กลอง และ ต่อมา รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ได้นำองค์ความรู้มาศึกษาต่อยอด จนครบ 21 ไม้กลอง และได้ ถ่ายทอดให้ศิษย์ทั้งกลวิธีในการบรรเลงทั้งภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎีให้กับศิษย์ทุกคนด้วยความเมตตา ถ่ายทอดให้องค์ความรู้ทั้งหมดโดยไม่มีปิดบังใด ๆ ทั้งสิ้น ทำให้องค์ความรู้ของ “วงปี่ชวากลองแขก” วงดนตรีในพระราชพิธี ได้อยู่คู่กับชนชาติไทยสืบไป

สรุปและอภิปรายผล

รัชสมัยรัชกาลที่ 10 พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในพระราชพิธีเบื้องปลายนั้น ส่วนหนึ่งเป็นขั้นตอนที่มีการจัดนอกเขตพระราชฐานนอกเขตพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ พระราชพิธีเลียบพระนคร โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ได้มีแบบแผน และขั้นตอนของพระราชพิธี ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้เป็นกรณีศึกษา รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา โดยมีข้อสรุปเกี่ยวข้องกับวงปี่ชวากลองแขกดังนี้

1. วงปี่ชวากลองแขก มีประวัติความเป็นมารวมถึงบทบาทหน้าที่เริ่มจากการรับอิทธิพลมาจากชวา จากการรำกริชในรูปแบบของชวา ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายสยามประเทศได้นำวงปี่ชวากลองแขก ใช้บรรเลงประกอบบรรณกรรมกรรมการแสดงของไทยเรื่องอิเหนา ในช่วงการแสดงรำกริชสุหรานากง และยังบรรเลงประกอบการรำกระบี่กระบอง การแห่หน้ากระบวนแห่โสกันต์ การนำเสด็จพระราชดำเนินกระบวนช้าง และกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในสยามประเทศได้รับอิทธิพลมาทั้งเครื่องดนตรี ได้แก่ ปี่ชวา กลองแขก และหน้าทับที่เรียกว่า “สระระหม่าแขก” รูปแบบโครงสร้างของหน้าทับจะอยู่ในจังหวะคี่ คือ 3 จังหวะใน 1 หน้าทับ ทำให้เกิดวงดนตรีของไทยที่เรียกว่า “วงปี่ชวากลองแขก” และได้มีการนำหน้าทับสระระหม่าแขกมาขยายเป็นหน้าทับโยน

2. โครงสร้างหน้าทับโยน หน้าทับโยน หลังจากสระระหม่าแขกเข้ามาในสมัยอยุธยาตอนปลาย ครูอาจารย์ทางด้านดนตรีไทยได้นำสระระหม่าแขกมาขยายมาเป็น “หน้าทับโยน” ขยายจาก 3 จังหวะใน 1 หน้าทับ มาเป็นหน้าทับโยนที่มี 6 จังหวะใน 1 หน้าทับ พบเห็นได้จาก ในยุคสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ในการต่อมวยในสมัยนายขนมต้ม ได้นำหน้าทับโยนเข้ามาบรรเลงในการต่อสู้การต่อมวยไทย รวมถึงการแสดงรำกริชในรูปแบบของไทย คือ “รำกริชสุหรานากง” การแสดงในเพลงฝรั่งรำเท้า และต่อด้วยการรำกริชใน “หน้าทับโยน และ หน้าทับแปลง” จนมีการนำจังหวะหน้าทับโยน มาสร้างเป็นหน้าทับสระระหม่าไทย หรือ สระระหม่าใหญ่ ในปัจจุบัน

3. หน้าทับสระระหม่าไทย หรือ สระระหม่าใหญ่ มี 6 จังหวะใน 1 วรรค ซึ่งมีการเรียกหน้าทับโดยใช้คำว่า “ไม้” ได้แก่ ไม้ที่ 1 ชื่อว่า “ไม้ตัน” ไม้ที่ 2 ชื่อว่า “ไม้โปรย” และไม้ที่ 3 ชื่อว่า “ไม้แตก” เมื่อหมดแต่ละไม้จะเชื่อมต่อกับหน้าทับโยน เพื่อจะเข้าไม้ต่อไป ซึ่งไม้ตัน ไม้โปรย และไม้แตก ได้แยกย่อยในเนื้อของหน้าทับร้อยเรียงกันเป็นแต่ละวรรคที่มีชื่อเรียกในแต่ละวรรคของหน้าทับ

4. วงปี่ชวากลองแขกในการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ได้จัดให้ “วงปี่ชวากลองแขก” ประจำเรือกลองนอกและเรือกลองใน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ดังนี้ “เรือกลองใน” ประจำอยู่ในริ้วกระบวนสายกลาง จัดอยู่ในริ้วกระบวนนำหน้าเรือสุพรรณหงส์ ซึ่งเรือกลองใน หรือ เรือแดงโมนั้น เป็นเรือสำหรับผู้บัญชาการ เช่น ผู้บัญชาการทหารเรือ และวงปี่ชวากลองแขก ทำหน้าที่บรรเลงบรรเลงเพลง “สระระหม่าไทย” หรือเรียกว่า “หน้าทับสระระหม่าไทย” ประกอบริ้วกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค บรรเลงเพียง 3 ไม้ ไม้ที่ 1 มีชื่อเรียกว่า “ไม้ตัน” ที่จะบรรเลงต่อกับ “หน้าทับโยน” เป็นตัวเชื่อมหน้าทับเพื่อจะบรรเลงเข้าหน้าทับสระระหม่าไทยในไม้ต่อไป จนถึงการส่งเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อเรือเข้าใกล้เทียบท่า ปี่ชวาจะเป่าบรรเลงทำนอง “แปลง” ในส่วน

กลองแขกจะตีหน้าทับเรียกว่า “หน้าทับแปลง” และลงจบด้วย “ทำนองพร้อมลงโยน” เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนิน ในส่วน “เรือกลองนอก” เป็นเรือสำหรับรองผู้บัญชาการ เช่น เสนาธิการทหารเรือ และวงปี่ชวากลองแขกทำหน้าที่บรรเลงเพลง “สระระหมาไทย” และ “หน้าทับสระระหมาไทย” บรรเลงหน้าทับเพียง 3 ไม้ เมื่อบรรเลงหมดในแต่ละไม้ในจะมีการบรรเลงต่อกับ “หน้าทับโยน” เป็นตัวเชื่อมหน้าทับเพื่อบรรเลงเข้าหน้าทับสระระหมาไทยไม้ต่อไป จนถึงการส่งเสด็จพระราชดำเนินใน “หน้าทับโยน” โดยไม่มีการตี “หน้าทับแปลง” เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนิน

5. ทำนองสระระหมาไทย

“ปี่ชวา” ทำหน้าที่ดำเนินทำนอง “สระระหมาไทย” ทำนองโยน ทำนองแปลง และทำนองพร้อมลงโยน “ทำนองสระระหมาไทย” ในการบรรเลงในปี่ชวากลองแขก เรียกชื่อของกลุ่มเสียงของปี่ชวาว่า “ท่า” ซึ่งประกอบด้วย 4 ท่า ได้แก่ ท่าที่ 1 กลุ่มเสียงกลาง ท่าที่ 2 กลุ่มเสียงสูง ท่าที่ 3 กลุ่มเสียงต่ำ และท่าที่ 4 กลุ่มเสียงกลางผสมกลุ่มเสียงสูง การบรรเลงทำนองของปี่ชวาในแต่ละท่าจะบรรเลงสลับกันไปขึ้นอยู่กับผู้บรรเลง และเทคนิคของผู้บรรเลงที่แตกต่างกันออกไป ผู้บรรเลงปี่ชวาจะต้องเข้าใจโครงสร้างหน้าทับสระระหมาไทย เมื่อหมดหน้าทับในแต่ละไม้ปี่ชวาจะบรรเลงต่อกับ “ทำนองโยน” เพื่อเข้าหน้าทับในไม้กลองต่อไป ในส่วนปี่ชวาประจำ “เรือกลองใน” จะดำเนินทำนองสระระหมาไทย ต่อกับทำนองโยน และทำนองแปลง เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนิน ในส่วนปี่ชวาประจำ “เรือกลองนอก” จะดำเนินทำนองสระระหมาไทย ต่อกับทำนองโยน และทำการลงจบด้วยทำนองโยน เพื่อส่งเสด็จพระราชดำเนินขึ้นท่าฉนวน

การศึกษาวงปี่ชวากลองแขกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก : กรณีศึกษารองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ได้นำผลการศึกษามาอภิปรายผล โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี ผลการศึกษาวิจัยมาสนับสนุนการวิจัยในส่วนที่สอดคล้องซึ่งผลการอภิปรายดังนี้

การศึกษาวงปี่ชวากลองแขกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก : กรณีศึกษารองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ได้ทราบถึงบทบาทหน้าที่เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงกับพิธีมงคลของไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร มาสมบุญ (2558: 8-9) กล่าวว่า วงปี่ชวากลองแขก มีแบบแผนในการจัดรูปแบบของใกล้เคียงกับวงปี่ชวาดุริยางค์ โดยมีการรับวัฒนธรรมผ่านทางขวามาเลเซียสู่พิธีกรรมหลวงของชาวไทย โดยใช้ประโคมในพระราชพิธีพืชมงคล การฝึกยุทธกีฬา ต่อมาเมื่อมวยและศาสตราวุธโบราณได้กลายมาเป็นกีฬาและมหรสพของชาวบ้าน ประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมปี่ชวาเข้ามาพร้อมกับกลองซึ่งชาวไทยมีชื่อเรียกว่า “กลองแขก” ในรูปแบบวงดุริยางค์ที่มีชื่อเรียกว่า “กลองสี่ปีหนึ่ง” นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเกษร เอมโอด และคณะ (2563: 58-59) ที่กล่าวถึง วงประโคมแบบปี่ชวาทยะว่า เริ่มปรากฏหลักฐานชัดเจนตั้งแต่สมัยอยุธยา ทั้งกลองชนะ กลองแขก และกลองมาลาญ ซึ่งบทบาทของกลองชนะในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจันทนุมาศ (เจิม) พบกลองชนะใช้บรรเลงประโคมในการตรวจกองทัพ เพื่อความพร้อมในยามศึกสงคราม ต่อกลองชนะใช้เป็นเครื่องอภิศริยศประโคมในกระบวนพยุหยาตรา และสอดคล้องกับสหวัดน์ ปลื้มปรีชา (2544: 26) กล่าวถึง วงปี่กลองทำหน้าที่เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ทำ

หน้าที่เป็นสัญลักษณ์และจัดลำดับทางสังคม โดยมีข้อกำหนดตามบรรดาศักดิ์สูงสามารถจะมีวงปี่กลองบรรเลง
ประกอบ เพื่อแสดงฐานะของตนรวมถึงการแห่แหนในเวลาเดินทางไปราชการ วงปี่กลองมีบทบาทหน้าที่เป็น
เครื่องประกอบรับใช้อยู่ในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ในพระราชวัง

จากการอภิปรายผลการวิจัยการศึกษาวงปี่ชวากลองแขกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก : กรณีศึกษา
รองศาสตราจารย์สหวัดน์ ปลื้มปรีชา ทำให้เห็นความสอดคล้องกับประวัติความเป็นมา บทบาทหน้าที่
โครงสร้างหน้าที่บ่งชี้วงปี่ชวากลองแขกจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ
 - 1.1 การบันทึกบทเพลงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
 - 1.2 การบันทึกขั้นตอนของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ศึกษาหน้าที่บ่งชี้ประเทศไทย ที่นอกเหนือจาก 3 ไม้กลอง ไม้ตัน ไม้โปรย ไม้แตก
 - 2.2 ศึกษาเพลงที่บรรเลงการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

รายการอ้างอิง

- เกษร เอมโอด และคณะ. (2563). วงประโคมแบบปัญญาทวยะประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร. 17(2). 58-59.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2473). ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์. งานพระราชทานเพลิงศพ
คุณหญิงมโนปกรณ์นิติธาดา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- สหวัดน์ ปลื้มปรีชา. (2544). วงกลองแขก : วงปี่กลองในพระราชพิธีไทย. ปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สหวัดน์ ปลื้มปรีชา. (2560). เครื่องหนัง: หน้าที่ใช้กับเพลงไทย. กรุงเทพมหานคร : มินเซอวิซซ์พพลาย.
- สุภาพร มาสมบุญ. (2558). วงปี่ชวากลองแขกประกอบการชกมวยในจังหวัดชลบุรี. ปริญญาศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.